

2021. november 4. - 1991. november 4-én, az 1956-os forradalom és szabadságharc leverésének 35. évfordulóján fogadta el az Országgyűlés a történelmi igazságtétel legfontosabb magyarországi törvényszövegét.

A Zétényi Zsolt és

Takács Péter MDF-es képviselők által benyújtott tervezet lehetővé tette volna a kommunista diktatúra alatt elkövetett, de politikai okokból nem üldözött súlyos bűncselekményeket elkövetők bíróság elé állítását. Az Alkotmánybíróság a törvényt végül megsemmisítette, az elévülés jogállására hivatkozva. Érdekes, hogy egy-két évvel később Németországban és Csehországban szóról-szóra ugyanilyen tartalmú törvényt fogadott el a helyi törvényhozás, amely ellen az illetékes Alkotmánybíróságok nem emeltek kifogást, így azóta is hatályban vannak.

Az 1991-es esztendőben két égető kérdés is szerepelt a parlament napirendjén. Az egyik a médiaviszonyok rendezése, a másik pedig a történelmi igazságtétel megvalósítása volt. Az MDF frakciója úgy indult neki az őszi ülésnek, hogy a két problémát egyszer és mindenkorra rendezzi, azonban az egykori „demokratikus ellenzék” ellenállásán mindkét kísérlet megbukott. Kónya Imre, az MDF frakcióvezetője, a képviselőknek tartott referátumában – amelyet később mint „Kónya-dolgozatot” ismerhetett meg a közvélemény kifejtette: „A Justitia-tervnek [az MDF igazságtételi programjának az elnevezése] az alapgondolata – hogy azok, akik az ország jelenlegi helyzetéért felelőssé tehetőek, a rendszerváltozást követően ne legyenek jobb helyzetben, mint azok, akik semmiről sem tehetnek, akik nem haszonélvezői, hanem elszenvedői voltak az elmúlt évtizedeknek –, változatlanul aktuális. Világos, hogy a jogállam keretei között ennek teljes egészében eleget tenni nem lehet. Ahol viszont ez lehetséges, igenis mindent meg kell tenni annak érdekében, hogy az alapelv érvényesüljön.” Az egyik ilyen lehetőség a súlyos bűncselekményeket elkövetők bíróság elé állítása lehetett volna. Ennek érdekében készített törvénytervezetet az MDF részéről Zétényi Zsolt, akit munkájában képviselőtársa Takács Péter történész segített. A benyújtott törvénytervezet kimondta, hogy mivel az elkövetők felelősségre vonása a diktatúra évtizedei alatt értelemszerűen lehetetlen volt, az elévülés a bűnüldözés elmaradása miatt nem kezdődött meg, így a törvény életbelépését követően megkezdődhet a kommunista bűnelkövetők bíróság elé állítása. Amire józan ésszel talán senki sem számított volna, a törvényszöveg legkeményebb ellenfelei nem a posztkommunista MSZP, hanem a „demokratikus ellenzék”, az SZDSZ soraiból kerültek ki. A parlamenti vita során szinte megdöbbenően hatott, amikor Mécs Imre, egykori 1956-os halálra ítélt, ekkor az SZDSZ képviselője az igazságtétel ellen érvelt felszólalásában. Érvrendszerének fő eleme az volt, hogy az akkori bűnelkövetőket, az elkövetés idején hatályban lévő törvények szerint kellett volna elítélni. Mécs Imre 1991-ben arról beszélt az Országgyűlésben, hogy a kommunista diktatúra hibája az, hogy nem állította bíróság elé azokat, akiknek a hatalma fenntartását köszönhette, s akiket maga a párt vezetése bízott meg a bűncselekmények elkövetésével. Ezzel szemben Hasznos Miklós a KDNP képviselője pontosan a helyzet valódi elemzésével érvelt: „Milyen jogszolgáltatás az, ahol az áldozat nem kaphat jogvédelmet, a gyilkos pedig kitüntetését kapott? Ennek bizonyítására, hogy a jogszolgáltatás akkor milyen mértékben szünetelt, vagy milyen mértékben lehet kritika alá vonni, döntő bizonyíték az, hogy egy csomó ítéletet kellett megsemmisíteni.” – utalt a képviselő az 1990 utáni rehabilitálásokra, perújrafelvételekre. A törvény betervezője Zétényi Zsolt felszólalásában ugyancsak az elévülés pártján állókat próbálta meggyőzni észérvekkel: „Az elmúlt népellenes

és nemzetellenes, nem utolsósorban demokráciaellenes rendszer nem üldözött olyan bűncselekményeket, amelyeket részben saját maga követett el, részben az ő érdekében mások követtek el, vagy amelyeknek üldözése az állam érdekeit sértette.” Mindez azonban cseppet sem érdekelte az egykori „demokratikus ellenzéket”. Ők a törvény meg nem szavazásával akartak bizonyítani újdonsült szövetségeseiknek, a posztkommunista MSZP-nek, amelyet éppen a magát korábban antikommunistának beállító SZDSZ szabadított ki politikai karanténjából.

Zétényi Zsolt könyvében (Mi a teendő a múlttal? Budapest, 1994.) leírja, hogy a dátum kiválasztása sem volt véletlen: „Fontos volt, hogy a határozathozatal november 4-én, az árulás napján legyen.” Ezt követően tömören, de lényegre törően foglalja össze a törvénytörvény küldetését: „Egyik célom – az elsődleges és legfőbb – az volt, hogy a méltóságában megsértett, nemzeti, közösségi tudatában megzavart társadalomnak ezúton is adjuk vissza méltóságérzését. Másik célom az volt, hogy a hatalom legitimitását erősítsem.” A képviselő reagált a törvényt illető jogi kifogásokra is: „Amikor az önkényuralmi rendszer bűneinek feltárásáról és a bűnösök megbüntetéséről beszélünk, szembe kell néznünk azzal az érveléssel, hogy politikai érdekeket állítunk szembe szakmai érdekekkel. Ez az érvelés helytelen. A parlamentben és a legkülönbözőbb politikai fórumokon természetesen nem jelenhet meg másképp az igazságtétel gondolata, mint politikai környezetben és politikai érvekkel övezve. A társadalom lelki megtisztulása és felemelkedése semmiképpen nem büntetőjogi kérdés, de elképzelhetetlen törvényes felelősségre vonás, az elmúlt rendszer bűnözőiről való törvényes elhatárolódás nélkül.”

Az Országgyűlés végül 1991. november 4-én, 197 igen, 50 nem szavazat és 74 tartózkodás mellett elfogadta az igazságtételi törvényt. Az első szabadon választott Országgyűlés döntését végül az Alkotmánybíróság semmisítette meg, így a törvény soha nem léphetett hatályba. Balogh Gábor